

Nr 22

Utlåtande i anledning av väckta motioner om lagfästade av rätten till arbete.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 5 i första kammaren av herr *Persson, Helmer*, och herr *Norling* samt nr 3 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utarbetande av förslag till lag i överensstämmelse med vissa i motionerna angivna punkter samt att lagförslaget snarast möjligt måtte föreläggas riksdagen.

De punkter som sålunda borde lagfästas har i motionerna angivits på följande sätt:

»1. Envars rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet förankras i lag.

2. Samhälleliga planeringsåtgärder för upprätthållande av produktion och full sysselsättning.

3. Kapitalisterna berövas rätten att själva avgöra om företag skall drivas eller slå igen. Där de vägrar att hålla i gång viktig produktion, övertar samhället företagen och driver dem i egen regi.

4. Skyldighet för företag att varsla om planerade förändringar av driften i så god tid, exempelvis två månader i förväg, att arbetsmarknadsmyndigheterna kan överväga och vidta lämpliga åtgärder.»

Beträffande de skäl som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionen II: 3.

I fråga om lagfästandet av rätten till arbete m. m. hänvisar motionärerna till artikel 23 moment 1 i den av Förenta Nationernas generalförsamling år 1948 antagna förklaringen om människans rättigheter.

Artikel 23 moment 1 i *förklaringen om människans rättigheter* lyder: »Envar har rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och fördelaktiga arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet.»

Förklaringen om människans rättigheter antogs den 10 december 1948 av Förenta Nationernas generalförsamling »såsom en gemensam riktlinje för alla folk och alla nationer, på det att varje individ och varje samhälls-

organ må under ständigt besinnande av denna förklaring sträva att i undervisning och uppfostran befordra respekten för dessa fri- och rättigheter samt genom framstegsfrämjande nationella och internationella åtgärder säkerställa ett allmänt och verksamt erkännande och iakttagande av desamma, såväl bland medlemsstaternas egna folk som folken i områden under deras överhöghet».

I två *likalydande motioner* (I: 319 och II: 381) vid 1953 års riksdag yrkades, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lag på grundval av ovannämnda artikel 23 moment 1 samt att Kungl. Maj:t måtte utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter, särskilt med avseende på företag i s. k. enskild ägo.

Skälen för motionärernas hemställan eller beskaffenheten av de »tillämpningsföreskrifter», varom motionärerna hemställde, hade icke angivits i motionerna.

Andra lagutskottet, som behandlade motionerna i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 34 år 1953, hänvisade till att den svenska arbetslagstiftningen, liksom i regel den svenska lagstiftningen över huvud taget, icke innehåller sådana allmänna deklARATIONER som de i förklaringen om människans rättigheter uppställda samt hemställde att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I fråga om samhällseliga planeringsåtgärder för upprätthållande av produktion och full sysselsättning beröres i motionerna under rubriken »Vad gör de statliga planeringsorganen?» bl. a. det arbete som utförts av *kommittén för produktionsfrämjande åtgärder* och uttalas, att kommittén begränsat sig till en inventering av de beställningar, som det allmänna avsåge att under viss tid placera i industrien och som vid behov eventuellt skulle kunna tidigareläggas.

Enligt den redogörelse som lämnas för kommitténs arbete i årets riksdagsberättelse (I Fi:6) har kommittén med skrivelse till chefen för finansdepartementet den 8 maj 1954 — i vilken kommittén bland annat föreslagit inrättande av en delegation för samordning av beredskapen mot vikande konjunkturen — avlämnat utredningar angående *dels* åtgärder för främjande av avsättning utomlands av svensk produktion, *dels* synpunkter på jordbruket under en allmän sysselsättningskris, *dels* behovet av skogsproduktionsfrämjande åtgärder och möjligheterna att utföra sådana och *dels* statens och kommunernas beställningar hos industrien vid en eventuell sysselsättningskris på arbetsmarknaden.

Kommittén har vidare ställt en del arbetspromemorior samt visst annat utredningsmaterial till förfogande för den enligt Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1954 tillsatta nämnden för planering av ekonomiska stödåtgärder. Utredningsarbetet är därmed slutfört.

En redogörelse för kommitténs arbete lämnas även i 1954 års riksdagsberättelse (I Fi: 28).

Genom Kungl. Maj:ts ovan nämnda beslut den 30 juni 1954 tillsattes, förutom nämnden för planering av ekonomiska stödåtgärder, ytterligare två organ för samordning av den ekonomiska politiken, nämligen en samarbetsdelegation för överläggningar rörande den ekonomiska politiken och ett utredningsråd. En redogörelse för dessa tre organ lämnas i den av statens upplysningsbyrå utgivna tidskriften »Från departement och nämnder», nr 12 år 1954, av ledamoten i samarbetsdelegationen och nämnden byråchefen Gustav Cedervall. Ur redogörelsen, till vilken utskottet i övrigt torde få hänvisa, må här endast återges några synpunkter på det arbete som utförts av kommittén för produktionsfrämjande åtgärder. I redogörelsen anföres, att kommittén tillkallats när man för ett par år sedan trott sig kunna skymta risken för en förestående konjunkturavmattning men att konjunkturutsikterna medan kommittén arbetade undergick en kontinuerlig förbättring. Denna kunde, framhålls i redogörelsen, inte undgå att påverka kommitténs överväganden, och kommittén fann det svårt att nu framlägga slutgiltiga förslag till konkreta åtgärder. Sådana måste nämligen i stor utsträckning bero av hur förhållandena gestaltar sig vid en konjunkturnedgång. Mot denna bakgrund föreslog kommittén tillsättandet av en delegation för att följa utvecklingen, ha överblick över vad som behöver göras för att trygga en beredskap mot vikande konjunkturer samt ta initiativ till lämpliga åtgärder.

År 1944 träffades mellan dåvarande *arbetsmarknadskommissionen* och en för *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* gemensam kommitté, sedermera ombildad till Industriens produktionsråd, en överenskommelse om frivilligt varsel vid driftsnedläggelser, driftsinskränkningar och permitteringar. Enligt överenskommelsen hade industriföretagen att till myndigheterna meddela det antal arbetare, som under de närmast följande två månaderna väntades behöva permitteras eller avskedas.

Bakgrunden till att denna överenskommelse träffades var, att man i slutet av kriget räknade med att under en övergångsperiod svårigheter skulle kunna uppstå att upprätthålla sysselsättningen framför allt inom de industrier, vilkas kapacitet i betydande grad togs i anspråk för militära beställningar.

I början av år 1952 hölls mellan *arbetsmarknadsstyrelsen* å ena sidan och *Sveriges industriförbund*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Industriens produktionsråd* å andra sidan — i syfte att få till stånd en effektivisering och aktualisering av varselsystemet — överläggningar rörande åtgärder i anledning av driftsnedläggelse och driftsinskränkning m. m. Dessa överläggningar resulterade i en överenskommelse, som innebar en omorganisation av varselsystemet. I fortsättningen skulle sålunda uppgifter om driftsnedläggelse etc. lämnas direkt från företagsledningen till länsarbetsnäm-

den (länsarbetsdirektören eller arbetsförmedlingsinspektören). Vid företagets kontakt med länsarbetsnämnden bör enligt överenskommelsen uppgifter lämnas om vid vilken tidpunkt avskedandena eller permitteringarna avses komma att genomföras, antalet anställda som beröres, driftsinskränkningens beräknade varaktighet samt orsaken till driftsinskränkningen.

Beträffande de fall av permitteringar och avskedanden för vilka rapporteringsskyldighet föreligger och den tidpunkt då länsarbetsnämnden skall underrättas har överenskommelsen följande huvudsakliga innebörd. Meddelande till länsarbetsnämnden lämnas

a) vid definitiv driftsnedläggelse i mycket god tid och under alla förhållanden senast två månader före driftsnedläggelsen;

b) vid driftsinställelse, varmed avses totalt driftstopp under mer än 14 dagar, senast 2 månader före driftsinställelsen;

c) vid driftsinskränkning av mera väsentlig betydelse senast 2 månader före åtgärdens vidtagande eller, om i undantagsfall inskränkningen icke rimligen kunnat förutses redan 2 månader i förväg, i så god tid som möjligt;

d) vid korttidspermittering — varmed avses permittering av mera väsentlig betydelse, meddelad på viss tid, ej överstigande 14 dagar — i god tid före permitteringstillfället;

e) vid fortlöpande arbetstidsförkortning — varmed avses sådan inskränkning av arbetstiden, en eller flera dagar per vecka, som berör en mera väsentlig del av arbetsstyrkan — i god tid före åtgärdens vidtagande; samt

f) vid permittering eller avskedande av säsongarbetare i så god tid som möjligt, innan arbetskraften kommer att friställas.

Beträffande underrättelse till de anställda om driftsnedläggelse finns bestämmelser i ett mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige år 1946 träffat *avtal om företagsnämnder*. Enligt 6 § i avtalet skall, när fråga uppkommer om nedläggande, inställelse eller väsentlig inskränkning av ett företags drift, i så god tid som möjligt innan dylik åtgärd vidtages, samråd därom äga rum inom företagsnämnden. Därest sådan åtgärd anmäles till offentlig myndighet, skall enligt samma bestämmelse dylik anmälan delgivas nämnden och denna fortlöpande hållas underrättad om ärendets utveckling.

Vid 1952 år riksdag hemställdes i en motion i andra kammaren (II: 141) om utredning rörande anmälningsskyldighet för industriföretag om inskränkningar i driften. Motionen hänvisades till bankoutskottet och behandlades i dess utlåtande nr 15.

Över motionen avgavs yttranden av arbetsmarknadsstyrelsen, Landsorganisationen i Sverige, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund och Tjänstemännens centralorganisation.

Landsorganisationen och *Tjänstemännens centralorganisation* tillstyrkte det i motionen framställda förslaget om en utredning rörande den ifrågasatta anmälningsskyldigheten. Organisationerna tog dock icke ställning till frågan om formen för en skärpt reglering av ifrågavarande spörsmål. TCO framhöll sålunda, att det vore uppenbart att det skulle innebära en klar fördel om skyldighet förelåge för företaget att meddela kommun och arbetsmarknadsorganen om en förestående driftinskränkning. Huruvida detta borde åstadkommas lagstiftningsvägen eller via överenskommelser mellan industrien och arbetsmarknadsstyrelsen borde enligt TCO utredas.

Arbetsmarknadsstyrelsen underströk i sitt yttrande, att det för arbetsmarknadsmyndigheterna självfallet vore av största vikt att på ett så tidigt stadium som möjligt erhålla kännedom om förestående driftsnedläggelser, driftsinskränkningar och permitteringar inom näringslivet. Under hänvisning till den då nyligen träffade, ovan i huvudsak återgivna överenskommelsen rörande effektivisering och aktualisering av varselsystemet uttalade sig emellertid arbetsmarknadsstyrelsen för att den frivilliga överenskommelsen bibehölls.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* avstyrkte i gemensamt utlåtande motionen under hänvisning till den träffade frivilliga överenskommelsen. Enligt *Arbetsgivareföreningen* och *Industriförbundet* funnes icke anledning att ifrågasätta det rådande varselsystemets betydelse som ett smidigt och effektivt system för lämnande av förhandsinformationer till de statliga arbetsmarknadsorganen om planerade driftsinskränkningar och driftsnedläggelser.

Efter påpekanden från *Industriens produktionsråd* hade, framhölls vidare i utlåtandet, i en del fall företagen ändrat sina dispositioner och utsträckt avvecklingsperioden.

Bankoutskottet fann det angeläget, att garantier skapades för att företagen fullgjorde viss rapportskyldighet vid inskränkningar i driften. Med hänsyn till den år 1952 träffade frivilliga överenskommelsen om viss varselskyldighet ansåg utskottet det emellertid icke erforderligt att föreslå riksdagen att hemställa hos Kungl. Maj:t om utredning i ämnet och hemställde, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Efter 1952 års riksdagsbehandling av varselfrågan har viss utbyggnad av det frivilliga systemet skett. *Arbetsmarknadsstyrelsen* tillställde i mitten av år 1952 statliga verk med arbetarpersonal, förvaltningarna i Sveriges städer, köpingar och landskommuner samt företag, som icke var anslutna till *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*, tryckta meddelanden med informationer om den år 1952 träffade frivilliga överenskommelsen om varselskyldighet och framhöll, att det vore angeläget, att det nya varselsystemet tillämpades även av arbetsgivare, som icke vore

anslutna till de organisationer, med vilka överenskommelsen träffats. Överenskommelse om förhandsinformationer vid personalinskränkningar har härefter, enligt vad som från arbetsmarknadsstyrelsen inhämtats, träffats med *Handelns arbetsgivareorganisation* och *Kooperationens förhandlingsorganisation*.

Vid 1954 års riksdag hemställdes i två *likalydande motioner*, I: 8 av herr Persson, Helmer, m. fl. och II: 15 av herr Hagberg i Stockholm m. fl., att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lag, som stipulerade skyldighet för företag att minst två månader i förväg underrätta arbetsmarknadsorganen om planerade driftsinskränkningar.

Motionerna behandlades av *andra lagutskottet* i dess av riksdagen godkända utlåtande nr 6 år 1954. Utskottet framhöll, att svåra arbetsmarknadsproblem kunde uppkomma, då företag nedlade eller inskränkte driften, samt att det vore av stor vikt, att arbetsmarknadsorganen i god tid erhöles vetskap om de förändringar i driften, som företagen planerade. Efter en redogörelse för det frivilliga varselsystem som tillämpades uttalade utskottet, att utskottet med hänsyn till den utveckling det frivilliga varselsystemet undergått icke fann erforderligt att nu i lag stadga skyldighet för företag att underrätta arbetsmarknadsorganen om planerad driftsnedläggelse eller driftsinskränkning. Därest erfarenheten gäve vid handen, att systemet icke fungerade med tillräcklig effektivitet, borde spørsmålet emellertid kunna upptagas till förnyat övervägande. Utskottet förutsatte, att arbetsmarknadsstyrelsen uppmärksammat skulle följa systemets tillämpning och taga de initiativ, som kunde påkallas av förhållandena på området.

Utskottet

Vad först angår frågan om lagfästande av rätten till arbete m. m. på grundval av artikel 23 moment 1 i Förenta Nationernas förklaring om människans rättigheter uttalas i motionerna — i anslutning till ett påpekande av hur frågan lösts i Norge — att det närmast vore fråga om en principförklaring utan bindande förpliktelse för staten eller arbetsgivarna. Såsom utskottet i yttrande i frågan vid 1953 års riksdag uttalat, innehåller den svenska arbetslagstiftningen, liksom i regel den svenska lagstiftningen över huvud taget, icke sådana allmänna deklARATIONER. Strävandena inriktas i stället på utformningen av de åtgärder, som ger de allmänna grundsatserna konkret innehåll, såsom i förevarande hänseende åtgärder till tryggande av en god och jämn sysselsättning, främjande av yrkesutbildning, åstadkommande av effektiv arbetsförmedling, beredande av arbete vid kriser, m. m. Utskottet finner det icke påkallat att i lagform uttrycka de allmänna riktlinjerna för dessa och liknande i motionerna berörda åtgärder och avstyrker därför motionerna i denna del.

Beträffande frågan om skyldighet för företag att i god tid varsla om planerade förändringar av driften, så att arbetsmarknadsmyndigheterna kan överväga och vidtaga lämpliga åtgärder, syftar motionärerna till en konkret utformning i lag av sådan skyldighet. Utskottet vill här — såsom skett i tidigare utskottsutlåtanden i ämnet — hänvisa till att mellan arbetsmarknadsstyrelsen samt organisationer å arbetsgivarsidan sedan flera år föreligger en överenskommelse om underrättelse till arbetsmarknadsorganen vid driftsnedläggelse och driftsinskränkning m. m. Därest erfarenheten ger vid handen, att detta system icke fungerar med tillräcklig effektivitet, bör spörsmålet om en lagstiftningsvägen genomförd reglering av frågan enligt utskottets mening upptagas till övervägande. Såsom utskottet i tidigare uttalande anfört har utskottet förutsatt, att arbetsmarknadsstyrelsen uppmärksamtar följande systemets tillämpning och tar de initiativ, som kan påkallas av förhållandena på området. Arbetsmarknadsstyrelsen har emellertid icke påfordrat någon ändring av gällande överenskommelse eller hemställt om dennas ersättande med lagstiftning i ämnet. Ej heller eljest har, sedan riksdagen senast under fjolåret behandlade frågan, förekommit något som enligt utskottets bedömning bör föranleda till ändrat ställningstagande från riksdagens sida. Utskottet kan därför icke heller i denna del tillstyrka motionerna.

På grund av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa, att förevarande motioner, I: 5 och II: 3, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 29 mars 1955

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Axel E. Svensson, fru Carlqvist, herrar Magnusson, Anders E. Johansson, Grönkvist, Alvar Andersson och Alexanderson*; samt

från andra kammaren: fru Johansson i Norrköping, herrar Nilsson i Göteborg*, Hagård*, Lundberg, Carlsson i Bakeröd, fröken Höjer, herrar Bengtsson i Varberg och Rimmerfors.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.